XIX ÁSIRDIŃ 60-70-JÍLLARÍNDAǴÍ RUS MUZÍKA MÁDENIYATÍ

Zarlıq Bekbergenov – *docent*
zarliqbekbergenov735@gmail.com
Ózbekstan kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

РУССКАЯ МУЗЫКАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА 60-70-Х ГОДОВ XIX ВЕКА

Зарлық Бекбергенов – *доцент*
Нукусский филиал Государственного института искусств и культуры Узбекистана

RUSSIAN MUSICAL CULTURE OF THE 60-70S XIX CENTURY

Zarlıq Bekbergenov – *Associate Professor*
Nukus branch of the Uzbek State Institute of Arts and Culture

Tayanısh sózler: M.P.Musorgskiy, A.P.Borodin, N.A.Rimskiy-Korsakov, P.I.Chaykovskiy, M.A.Balakirev, milliy ózgeshelik, muzıkada rus folklorı, opera, simfoniya, konservatoriyalar, muzıka óneriniń demokratizaciyalanıwı, V.V.Stasov.

Rezyume. XIX ásirdiń 60-70-jılları rus muzika mádeniyatı tariyxında eń jarqın hám jemisli dáwirlerden biri boldı. Bul dáwir jámiyettegi demokratiyalıq ózgerisler, XIX ásirdiń 60-jıllarındaǵı reformalar, milliy sana-sezimniń artıwı menen baylanıslı milliy muzıka kórkem óneriniń kúshli rawajlanıw dáwiri. Dáwir orayında kompozitorlardıń M. A. Balakirev, M. P. Musorgskiy, A. P. Borodin, N. A. Rimskiy-Korsakov hám S. A. Kyuidi birlestirgen "Qúdiretli top" (Jańa rus muzıkalıq mektebi) dóretiwshilik birlespesi xızmet kórsetedi. Kompozitorlar M. I. Glinka hám A. S. Dargomijskiy dástúrlerine súyenedi, rus folklorı, tariyxıy syujetler hám xalıq obrazlarınan belsene paydalanadı, xalıq turmısın real sáwlelendiriwge hám muzikanıń milliy ózgesheligin tastıyıqlawga umtıladı. P.I.Chaykovskiydiń dóretiwshiligi, N.G.Rubinshteynovlardıń muzika bilimlendiriwin professionallastırıwga bagdarlangan iskerligi de bir waqitta rawajlandı.

Ключевые слова: русская музыкальная культура, 60–70-е годы XIX века, «Могучая кучка», Новая русская музыкальная школа, М. П. Мусоргский, А. П. Бородин, Н. А. Римский-Корсаков, П. И. Чайковский, М. А. Балакирев, национальная самобытность, русский фольклор в музыке, опера, симфония, консерватории, демократизация музыкального искусства, В. В. Стасов.

Резюме. 60-70-е годы XIX века стали одним из самых ярких и плодотворных периодов в истории русской музыкальной культуры. Это время мощного расцвета национального музыкального искусства, связанного с демократическими преобразованиями в обществе, реформами 1860-х годов и ростом национального самосознания. В центре эпохи — деятельность творческого содружества композиторов «Могучая кучка» (Новая русская музыкальная школа), которое объединило М. А. Балакирева, М. П. Мусоргского, А. П. Бородина, Н. А. Римского-Корсакова и Ц. А. Кюи. Композиторы опирались на традиции М. И. Глинки и А. С. Даргомыжского, активно использовали русский фольклор, исторические сюжеты и народные образы, стремились к реалистическому отражению жизни народа и утверждению национальной самобытности музыки. Параллельно развивалось творчество П. И. Чайковского, а также деятельность А. Г. и Н. Г. Рубинштейнов, направленная на профессионализацию музыкального образования. В эти годы были открыты Русское музыкальное общество (1859), консерватории в Петербурге (1862) и Москве (1866), Бесплатная музыкальная школа. Значительно расширился спектр жанров: опера, симфония, камерно-вокальная и инструментальная музыка достигли высокого уровня.

Key words: russian musical culture, 1860s–1870s, “Mighty Handful,” New Russian School of Music, M.P.Mussorgsky, A.P.Borodin, N.A.Rimsky-Korsakov, P.I.Tchaikovsky, M.A.Balakirev, national identity, Russian folklore in music, opera, symphony, conservatories, democratization of musical art, V.V.Stasov.

Summary. The 1860s and 1870s marked one of the most vibrant and fruitful periods in the history of Russian musical culture. This was a time of tremendous flourishing in national musical art, linked to democratic transformations in society, the reforms of the 1860s, and the growth of national consciousness. At the heart of this era was the creative collaboration of the composers known as the “Mighty Handful” (the New Russian School of Music), which brought together M. A. Balakirev, M. P. Mussorgsky, A. P. Borodin, N. A. Rimsky-Korsakov, and C. A. Cui. The composers drew on the traditions of M. I. Glinka and A. S. Dargomyzhsky, actively utilized Russian folklore, historical themes, and folk imagery, and sought to realistically reflect the life of the people and affirm the national identity of music. At the same time, the creative work of P. I. Tchaikovsky was developing, as were the activities of A. G. and N. G. Rubinstein, aimed at professionalizing music education. During these years, the Russian Musical Society (1859), conservatories in St. Petersburg (1862) and Moscow (1866), Free Music School.

Kirisiw. Ótken ásirdiń 60-70-jıllarınan baslap rus muzikasınúń gúllep jaynap-jasnaw dáwiri baslandı. XVIII ásirdiń aqırında Rossiyada professional kompozitorlıq mekteptiń jaratılıw dáwiri bolıp, XIX ásirdiń birinshi yarımında Glinka menen belgilengen rus klassik muzıkasınıń Rossiyadan tısqarıdaǵı áhmiyetin belgilegen bolsa, endi rus muzıkası pútkil Evropa muzıka óneriniń kelesi rawajlanıwın belgilep beriwshi jetekshi muzıkalıq mádeniyatınıń birine aylanadı. Bul dáwirde óz dóretiwshiliginde rus jámiyetinin turmısın tereń sáwlelendiriwshi hám kóp qırlı belgili kompozitorlar jetilisip shıǵa basladı. "Boris Godunov" operası sıyaqlı ólmes shıǵarmalar jaratıldı,. hám de Musorgskiydiń "Xovancina," Borodinniń "Knyaz Igor," Rimskiy-Korsakovtıń "Pskovityanka," Chaykovskiydiń "Evgeniy Onegin," Chaykovskiydiń "Aqquw kóli" baleti, Borodinniń Birinshi hám Ekinshi simfoniyası, Chaykovskiydiń dáslepki tórt simfoniyası hám basqalar. Biraq bul dáwirde tek ǵana jarqın shıǵarmalar dóretiw menen belgilenbegen. Pútkil muzıkalıq jámiyette túpkilikli ózgerisler júz berdi. Usı waqıtqa shekem tek aristokratlardıń saray teatrlarında hám úy-ruwzıgershilik sharayatında rawajlanıp kelgen rus muzıkası endi keń auditoriyaǵa iye boldı. Muzıka kórkemónerin úgit-násiyatlaytuǵın koncert shólkemleri payda boldı. Teatrlarga tamashagóyler: studentler, ziyalılar kele basladı. Koncertlik turmıstıń rawajlanıwı kóplegen belgili atqarıwshılardıń atları menen tıǵız baylanıslı boldı. sazendeler, qosıqshılar, olardın arasında pianinoshılar tuwısqanlar Anton hám Nikolay Rubinshteynler, skripkashılar G.Venyavskiy hám L.Auer, violonchelshiler Stravinskiy, I.A.Melnikov, Y. F.Platonova, E. A. Lavrovskaya, P. A. Xoxlov, M. A. Slavina hám basqalar. Opera janrınıń rawajlanıwına dirijyor E.F.Napravnik úlken úles qostı. 1859-jılı Peterburgta A.G.Rubinshteyn baslaması menen "Rossiyada muzıkalıq bilimlendiriw hám muzıkaǵa talǵamdı rawajlandırıw hám milliy talantlardı xoshametlew" maqsetinde Rus muzıkalıq jámiyetiniń (RMO) dúziliwi en úlken tariyxıy waqıya boldı. Rubinshteyn kórnekli muzika jámiyetlik gayratkeri, pianist, kompozitor hám dirijyor bolip, RMO koncertlerine ózi basshılıq etti. Keń tınlawshılar bul jerde birinshi márte Bax hám Gendel, Betxoven hám Mendelson hám basqa da kóplegen iri kompozitorlardıń shıǵarmaları menen tanıstı. Tez arada RMO bólimleri Rossiyanıń iri qalalarında - Moskva, Kiev, Kazan, Saratovta payda boldı. [1] Jańa muzika basqarmasınıń baslıǵı M.A.Balakirev hám xormeyster G.Ya.Lomakin tárepinen shólkemlestirgen Biypul muzika mekteplerinin koncertleri de úlken rol oynadı. Balakirev basqarıwında bul jerde tiykarınan rus kompozitorlarınıń shıǵarmaları atqarılatuǵın edi. Glinka hám Dargomıjskiy shıǵarmaları menen birge jańa shıǵarmalar - jas rus muzıkantlarınıń jańa jazılǵan shıǵarmaları da atqarılıp turdı. Birinshi ret Biypul muzıka mektebiniń koncertlerinde zamanagóy shet el kompozitorları Berlioz, List, Shumannıń bir qatar iri shıǵarmaları atqarıldı. Rus jámiyeti aldında jergilikli muzıkalıq kadrlar mashqalası júdá úlken áhmiyetke iye boldı. Oǵan shekem Rossiyada birde-bir arnawlı muzıka oqıw ornı bolmaǵan Peterburgta RMO janında muzika klassları hám 1862-jılı Rossiyada birinshi konservatoriya ashıldı. Rubinshteyn onıń birinshi direktorı boldı. 1866-jili Moskva konservatoriyası ashılıp, ogan N.Rubinshteyn basshılıq etti. Peterburg sıyaqlı ol da haqıyqıy muzıkalıq bilimlendiriw hám aǵartıwshılıq orayına aylandı. XIX ásirdiń ekinshi yarımında eki konservatoriyada kóplegen belgili muzikantlar - kompozitorlar hám atqarıwshılar jetilisip shıqtı. Peterburg konservatoriyasınıń dáslepki pitkeriwshileri arasında P.I.Chaykovskiy ayrıqsha ajıralıp turadı, ol bilim alıwdı tamamlaǵannan keyin Moskva konservatoriyasında professor lawazımın iyelegen. 1871-jili Peterburg konservatoriyası professorları qatarına N.A.Rimskiy-Korsakov kirdi. 60-70-jılları muzika ilimi hám muzikalıq sın tarawında úlken ózgerisler júz berdi. 60-jılları Nekrasovtıń dóretiwshiliginde diyxanlar teması kóbirek óz kórinisin taptı. Onıń ólmes dóretpeleri "Komu na Rusi jit xorosho," "Ayaz, qızıl murın" hám basqa da kóplegen shıǵarmalar tek ǵana sociallıq dúzimniń jaramsızlıǵın ashıwlı túrde áshkaralaw emes, al diyxanlardıń miynetine, kúshli, gózzal xalıq xarakterine shın mánisindegi gimn sıpatında xızmet etti. Rus kompozitorları óziniń shıǵarmalarında xalıq turmısınıń obrazların sheberlik penen sáwlelendiriwdi. Bul baǵdarda M.P.Musorgskiy hámmeden aldın baratırgan edi. Xalıq turmısınan kórinisler, haqıyqatlıq hám mergenlik penen tań qaldıratuǵın diyxanlar ortalıǵınan shıqqanlardıń muzıkalıq portretleri Musorgskiydiń 60-jıllardıń kamer-vokal muzıkasına qosqan úlesin quraydı. Rus muzıkası, kórip turǵanımızday, pútkil kórkem ónerdiń rawajlanıwı menen tıǵız baylanıslı edi. XIX ásirdiń 90-jıllarında shegaralanıwdıń tiykargı sızıgı bir tárepten Anton Rubinshteyn, RMO hám konservatoriya, ekinshi tárepten Balakirev basshılıq etken hám tariyxqa "Qudiretli topar" atı menen kirgen kompozitorlar toparı ortasında ótti. [2] "Qudiretli topar" quramına ulıwma dóretiwshilik principler menen baylanısqan bes kompozitor kirgen: "Qudiretli topar," yamasa onı

Balakirev krujogı dep te ataydı, óz dáwirinin xarakterli kubılısı edi. Keyingi áwladtıń kóplegen Peterburg kompozitorları, sonıń ishinde, Glazunov, Lyadov hám basqalar "Qudiretli topar" dóretiwshilik principleri tiykarında tárbiyalanǵan.

Ulıwma aytqanda, "kuchkistler" hám olardıń shákirtleri tárepinen kórsetilgen baǵdar "Jańa rus muzika mektebi" degen ataqqa iye boldı. Eki jetekshi baǵdar arasındaǵı ayırmashılıqlar mánisi tómendegilerden ibarat edi. Rubinshteyn rus muzikasınıń tabıslı rawajlanıwın kásiplik bilim alıw hám Rossiyada jumisshi klası endigina qáliplese baslagan dáwirdin gayratkerleri "parod" degende diyqanlardı názerde tutqan. aǵartıwshılıq penen baylanıstırdı. (Joqarı mamanlıqtaǵı muzıkalıq kadrlardı tárbiyalaw isinde birinshi rus konservatoriyasınıń ayrıqsha tariyxıy roli haqqında joqarıda aytıp ótildi). Biraq sonıń menen birge, Rubinshteynniń muzıkalıq kózqarasları bir qansha ilimiyligi menen ajıralıp turadı. Muzıka kórkem ónerиniń ullı klassikleri aldında tájim etip, ol, ásirese, óz iskerliginiń dáslepki dáwirinde Glinka principlerin hám milliy-rus muzıkalıq usılın rawajlandırıw zárúrligine jeterli dárejede baha bermedi. Balakirevshiler, kerisinshe, Glinka isin dawam ettiriw hám rus muzika dóretiwshiliginiń xalıqlıq, milliy tiykarı ushın gúresti baslı orınǵa qoydı (joqarıda aytıp ótilgenindey, Biypul muzika mektebiniń koncertlerinde rus kompozitorlarınıń shıǵarmaları úzliksiz úgit-násiyatlandı). "Kuchkistlik" kózqaraslardıń kúshli tárepi de usında edi. Biraq olardıń ázziligi sonda edi, kompozitorlardıń dóretiwshilik baslamaların xalıq dástúrleri tiykarında erkin kórsetiw ushin gúreste olar sistemalı kásiplik bilim alıw zárúrligin tómen bahaladı hám dáslep konservatoriyaga isenimsizlik hám hátte dushpanlıq penen qaradı, sebebi olar konservatoriyanı tek shet ellilerdiń náli dep biykar Biraq, ulıwma alǵanda, "Qudiretli topar" hám Chaykovskiy kompozitorları XIX ásir rus muzıkasındaǵı eń demokratiyalıq tendenciyalardıń wákilleri sıpatında teńdey bolıp qalsa da, hár qıylı jollardı basıp ótti. "Kuchkistler" dóretiwshiliginde tiykarǵı temalar rus xalqınıń turmısı, tariyxı, xalıq isenimleri hám ápsanaları boldı, olardıń muzıkalıq tiliniń tiykarı bolsa diyxanlar qosıqları boldı. Chaykovskiy bolsa lirik sıpatında ózin tolıq kórsete aldı hám onıń muzıkalıq tili qalalıq qosıq-romans usılın tereńlestiriw tiykarında qáliplesti. Joqarıda atap ótilgenindey, aldınǵı lagerdiń ayırım wákilleri arasındaǵı kelispewshilikler rus muzıkasınıń ulıwma ilgerilemeli háreketine kesent bermedi, al, kerisinshe, oǵan járdemlesti.

Búgingi kúnde de biz XIX ásirdiń ekinshi yarımında rus muzıka mádeniyatınıń ulıwma tariyxıy rawajlanıwına óz úlesin qosqan hár bir muzıkalıq jámietlik ǵayratkerge, hár bir baǵdarǵa múnásip orın ajıratamız. 60-70-jıllarda sazendeler dóretiwshiligi tar milliy sheńberde sheklenbegen. Bul hám basqa da kóplegen faktler rus muzika mádeniyatınıń basqa xalıqlar muzikası menen baylanıslarınıń tereńleskenliginen derek beredi. Rus muzıkasınıń basqa millet mádeniyatlarınıń obrazları, syujetleri hám tásirli quralları menen bayıwı onıń sheńberin keńeytti, tınlawshılardıń sheńberin keńeytti. Rus muzıkantları islegen istiń ullılıǵı, eger onıń patsha Rossiyasınıń húkimdar toparları, cenzura hám reakciyalıq baspasóz wákilleriniń turaqlı qarsılıǵı sharayatında ámelge asırılǵanın eske túsirsek, jáne de ayqın kórinedi. Saraydaǵılar burınǵıday rus muzıkasın unatpay, sırt ellerdiń modalı muzıkashılarına berilip ketti. Imperator opera teatrı saxnasına rus avtorlarınıń operaları qıyınshılıq penen kirip keldi hám kóbinese qısqartılǵan kóriniste qoyıldı M.I.Glinkanıń "Ruslan hám Lyudmila" hám Dargomijskiydin "Rusalka" sıyaqlı, Musorgskiydiń "Boris Godunov" spektakliniń qoyılıw tariyxı xarakterli mısal boladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. История русской музыки: в 10 т. Т. 7: 70–80-е годы XIX века. Ч. 1 / Ю. В. Келдыш, Л. З. Корабельникова и др. — М.: Музыка, 1994.

2. Келдыш Ю. В. Русская музыка XVIII–XIX веков. — М., 1985 (или соответствующие разделы многотомных изданий).

3. Орлова Е. М. Лекции по истории русской музыки. — М., 1979 (или поздние издания).

4. Асафьев Б. В. Русская музыка XIX и начала XX века. — Л., 1979.

5. Русская музыкальная культура второй половины XIX века: основные тенденции развития (учебные материалы и статьи по теме).

6. Стасов В. В. Статьи о музыке (избранное). — М., 1974–1977 (статьи, в которых введено понятие «могучая кучка»).

7. Козлова Н. П. Русская музыкальная литература: учебник для ДМШ. 3 год обучения. — М.: Музыка, 2003–2004.

8. Логачёва Н. В. Развитие русской музыкальной культуры второй половины XIX – начала XX вв.: приоритеты и тенденции. — М.: Мир науки, 2023.